

**KUNUUNSA QABEENYA UUMAMAA
HAWAASAA**

**TUMAA DAMBII FI ITTIIN BULMAATA SIRNA
GADAA SULULA XIQQAA WORJAA-QAMOO FI
OLLAA, OROMIYAA, ITIYOOPHIYAA**

**ONKOLOLEESSA, 2015
BAATUU, ITIYOOPHIYAA**

Guyyaa-10/02/2015

Qaboo Yaa'ii

Iddoo Waltajjii-----Gaara Worjaa, giddu gala Ikoo Turiizimii tti

Guyyaa-----10/02/2015

Abbaa Waltajjii-----Abbootii Gadaa

Sa'aatii itti jalqabame-----4:00

Sa'aatii itti xumurame-----7:15

Hirmaattota; Abbootii Gadaa Aanaa Siraaroo

Abbootii Gadaa Utaa Waayyuu

Abbootii Gadaa Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Haadhonii Siinqee Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Abbootii Gadaafi Bulchitoota Gandootii ollaa

Abbootii Amantaa Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Jaarsota Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Dubartoota Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Dargaggoota Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Hojjattoota Misoomaa Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Manaajaroota Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Caasota Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Hawaasa Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii

Haadha Siinqee Aanaa ATJK

Ogeessa Waajjira Dawoo Qorkee Sinqellee

Bakka bu'aa waajjira Bulchiinsa Aanaa ATJK

Bakka bu'aa waajjira Bulchiinsa Magaalaa Baatuu

Bakka bu'aa waajjira Aadaafi Tuurizimii Aanaa ATJK

Bakka bu'aa waajjira Aadaafi Tuurizimii Magaalaa Baatuu

Bakka bu'aa waajjira Qonnaafi Qabeenya Uumamaa Aanaa ATJK

Bakka bu'aa waajjira Qonnaafi Qabeenya Uumamaa Magaalaa Baatuu

Bakka bu'aa waajjira Lafaa Magaalaa Baatuu

Bakka bu'aa waajjira Eggumsa Naannoo Magaalaa Baatuu

Bakka bu'aa waajjira Dhimma Dubartiifi Daa'immanii Magaalaa Baatuu

Bakka bu'aa waajjira Mana Murtii Magaalaa Baatuu

Bakka bu'aa waajjira Haqaa Magaalaa Baatuu

Bakka bu'aafi ogeessota waajjira Kominikeeshinii Magaalaa Baatuu

Hojjattoota Dhaabbata Viizhin Waldaa Misooma Hawaasaa

Hojjattoota Dhaabbata IDH

Walumaa galatti miseensi hirmaate; Dhiira-160 fi Dubartii- 90 walitti qabaa-namoota 250

Ajandaalee Marii;

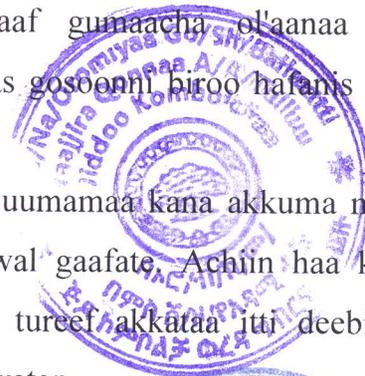
1. Muuxannoo Waajjira Dawoo Qorkee-Sinqellee hirmaattota barsiisuu
2. Yaadafi gaaffii hirmaattotaa
3. Murteewwan Aadaa(Sirni Gadaa) Eggumsa Qabeenya Uumamaa(irratti qabu)lallabuu

Ajandaalee marii baldhinaan;

1. Muuxannoo Waajjira Dawoo Qorkee-Sinqellee hirmaattota barsiisuu

Jalqaba akkuma aadaa Oromooti Abbootiin Gadaa eebbaan sagantaa bananii, kaayyoofi barbaachisummaa waltajjichaa akka aadaa Oromoo Arsiitti kootta dhufeen barsiisan! Itti aansuunis muuxannoon Dawoo Qorkee-Sinqellee ogeessa waajjira isaanitiin hirmaattotaaf kan dhiyaate yoo ta'u Dawoon kun lafa margaatiifi bosonaatiin kan uwwifamee dha. Bal'inni isaa hektaara 5,400 ykn 54 km²dha. Barri hundeeffama isaa 1974 A.L.I tti ta'ee sirna bulchiinsa mootummaa Dargii keessa haalli eeggumsa isaa cimaa ture. Haa ta'u malee haalli eggumsaa dirqamaafi uummata kan hin hirmaachisne waan tureef yeroo sirnichi kufu qabeenya uumamaa hedduun uummataan manca'uun bineensi dawoo kana keessatis adamfamuun sadarkaa dhabamiinsaa irra dhaqqabeeti ture. Keessattuu Qorkeen Dawoo kana keessatti kunuunfamaa kan ture lakkoofsi isaa kumaatamaan lakkaawamu gara 30-70 tti gadi bu'e. Qorkeen foon isii waan nyaatamuuf hanga mana foon Qorkee banuutitti deemamee bineensi kun lafarraa baduu dhaqqabeera. Rakkoo kana hubachuun Abbootiin Gadaatiifi hawaasni naannaawa sanii gosa achitti argamu hunda kora yaamuun kootta dhufeen akkaataa Aadaa Oromoo Arsiitti mari'atan. Marii kanaan booda akka gosaatti hedduminaan naannawa dawoo sanaatti kan qubataniif akkasumaas manca'iinsa kanaaf gumaacha olaanaa kan qaban gosa Hambeentuu ta'uun adda bahe. Akkasumaas gosoonni biroo hafanis badii kana keessaa harka qabaachuun mirkanaa'e.

Kana booda gaaddisni/waltajjiin qabeenya uumamaa kana akkuma manca'e kanatti haa balleessinu moo haa kunuunsinu jedhee wal gaafate. Achiin haa kunuunsinu irratti waliigale. Badiin dhaqqabe guddaa waan tureef akkataa itti deebisuufi kunuunsuun danda'amutti murtoowwan gara garaa kaawwatan.

2. Yaada hirmaattotaa

Yaada Abbootii Gadaa Gandoota Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii-Duri naannaawa gaara Worjaa kana Qorkee dabalatee bineensota akka Leencaa, Qeerransa, Gadamsaafi kkf hedduu turan. Sababa bosona ofumaa mancaafneen nu jalaa baduu danda'an. Garuu akkuma amma argaa jirru yoo bosonni hin jirre horiin hin jiru, roobni hin jiru, bineensi hin jiru jiruun ilma namaa rakkoo keessaa galtee jirti. Kanaaf murteen jabaan karaa Abbootii Gadaatiin yoo hin kennamin lafti teenya baduuf deemi. Gunguma horoo kennee Waayyuun muratee jira amma Utaan itti makamee murteen jabduun kennamtee jirti. Murtee tana irratti hundaa'uun uummatni naannoo kanaa, dubartoonniifi dargaggoonni of eeggannoon eeggachuu qaban.

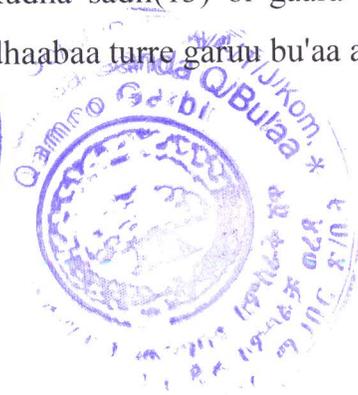
Yaada hoji-gaggeessaa Dhaabbata Viizhin Waldaa misoomaa Hawaasaa-Tumaan/murteen kun gandoota lamaan Worjaa Woshguullaafi Qamoo Garbii qofaaf osoo hin taane kan gandoota hundaafuu ta'uu dha; keessattuu gandootni lamaan tumaa kana gurra isaanitiin dhagayan imaanaa guddatu irra jira. Sababni isaa murtee sadarkaa Abbootii Gadaa Utaa Waayyuutti tumame waan ta'eef.

Jaarsotni kanaan dura Qorkee loon waliin eegdi amma garuu sababa bosonni barbadaa'eef bineensota heddu dhabuu dandeenye. Moora ijaaruun, mana ijaaruun bosona hin balleessu kan bosona keenya balleessaa jiru cilee baasuu, qoraaniifi muka gurguruudha.

Yaada waajjira Qonnaafi Qabeenya Uumamaa Magaalaa Baatuu-Mootummaan yeroo ammaa kana bosonaaf xiyyeeffannoo addaa kennuun bosona keessan kunuunfadhaa jechaa jira. Nuti akka waajjira keenyatti tanaan duras Aanaa Baadiyyaa waliin qindoofta badii bosonaa oolchuuf hojjachaa jirra. Dhaabbata Viizhiniin fi Abbootii Gadaa Utaa Waayyuu dhuftanii tumaa kana nuuf raawwattan baay'ee galateeffanna, nutis akka waajjira keenyaatti murtoo kana ni fudhanna hawaasaafis hubannoo ni kennina.

Yaada waajjira Qonnaafi Qabeenya Uumamaa Aanaa ATJK-Nuti akka waajjira

Qonnaatti waggaa kudha sadii(13) ol gaara Worjaa kanarratti xaarree jirra, biqiltoota miliyoona hedduus dhaabaa turre garuu bu'aa arguu hin dandeenye.

Amma garuu erga dhaabbanni Viizhin dhufee waldaa gara garaa itti gurmeessuuniifi karaa aadaa hawaasaa naannootiin deemuu jalqabee bu'aa abdiin namatti horu argaa jirra. Waajjirri keenya tumaa kanaan boqonnaa argannee jirra jennee ni amanna.

Yaada Mana Murtii Magaalaa Baatuu- Duri yoo abboonni keenya nutti himan bara Xaaliyaaniin Itoophiyaa weerare namni bosonatti dheessaa ture jedhama. Namni baay'een akkasitti lubbuun bahe har'a garuu bineensi bosonaa dawoo dhabee nurraa godaaneera. Qorkeen duri asuma jira asii badee Siraaroo gale malee. Tumaan kun baay'ee barbaachisaa dha. Tumaan akka jirutti ta'ee garuu seerris nama bosona mure waggaa 5-10 tti adaba. Kanaafi nutis tumaa kana akka hojiirra ooluuf gahee nurraa eegamu ni baana.

Yaada Dhaabbata IDH- Iddoo amma argitan kana dhaabbanni hedduufi mootummaan yeroo dheeraaf irratti dadhabaa tureera haa ta'u malee dadhabbiin tun bu'aa fiduu hin dandeenye. Amma garuu erga Abbootii Gadaa of cinaa qabaannee ni milkoofna.

Murteen uumamaaf murame kun Waaqaan walitti nu araarsee jira. Kanaaf kan haala mijeesse dhaabbata Viizhin baay'een galateeffadha. Naannoo kana rakkoo wal xaxaatu jira; bosonni manca'ee jira, lolaan biyyee haree hara Dambalii geessaa jira, roobni dhabamaa jira murteen kun rakkoo kana hunderraa dhabamsiisuun furmaata nuuf ta'a. Dargaggootatti, dubartootatti, jaarsotatti akkasumas uummata naannoo kanaa hundatti imaanaa isinitti kenninee jirra.

Yaada Haawwotaa- Murteen amma kenname kun baay'ee barbaachisaadha. Dhuguma akkuma jedhame bosona kan mancaasaa ture numaa, ilmoo teenya. Kanarraa ammoo bu'aa tokkollee hin arganne miidhaa malee. Kanaaf nutis murtee kana ni jaalanna, ni fudhannas.

Yaada waajjira Haqaa Magaalaa Baatuu-Jireenyi ilma namaa bosona yoo bosonni hin jirre nutis jiraachuu hin dandeenyu. Mukni haadhoo fi baargamoon garaagarummaa guddaa qaba. Namni muka haadhoo mure adabbii waggaa 5-10 adabama kan jedhu seeranis tumamee jira. Bosona keenya haa kunuunfannuu akka lubbuu keenyaattis laaluu qabna.

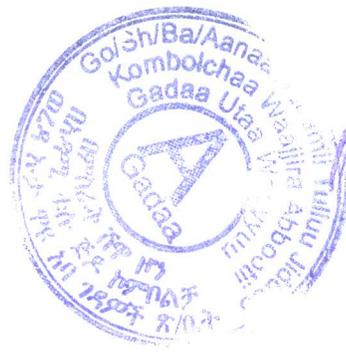
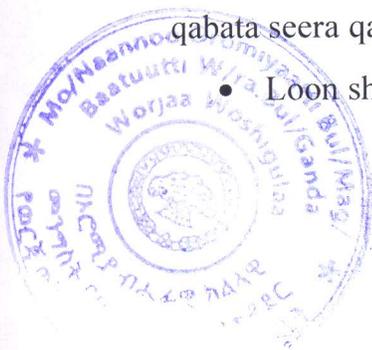
Gaaffii murtee kaawwame irratti- Murteen tun baay'ee waan nama gammachiistu bosona keenya kan nurraa manca'eefi lafa teenya kan nurraa badaa jirtu deebisuu keessatti haa ta'uu immoo murteen guddaan mukti akka hin muramne jedha; akkamiin manaafi mooraa ijaarrachuu dandeenya kan jedhu ture. Gaaffii kanaaf Abbootiin Gadaa haala kanaan deebii kennan. Mukni hin muramin jechuun ykn bosonni hin murin jechuun mana ykn moonaa(mooraa) hin ijaarratin jechuu osoo hin taane mukni yoo murame seera qabaachuu, yoo hundeen murre seeraa keessaa baanee muramte! Utubaa yoo murru guyyaafi ji'atu ilaalama akkasumas Abbaa Gadaattu irreessa irra kaa'a. Kanaaf, seeraan kaa'ame. Haafa maasaa kee irraa ilaaltee muratta garuu bosonni hundeen eessattuu hin muramuu muramte!

Dabalataanis mana keessaa mooraa ijaaruufi mana ijaaruun bosona hin balleessu kan bosona keenya balleessaa jiru cilee baasuu, qoraaniifi muka gurguruudha kan jedhu yaadaan gabbifamee jira.

Murteewwan/tumaawwan Aadaa(Sirna Gadaa) Eeggumsa Qabeenya Uumamaa lallabaman

- Gubaa bosonaa; namni seeraan ala bosona gube,
 - Loon adeemaa 10'n (kudhan), Gadaan mureefii jiraa muramte!
- Dhaddacha; kan bahimaati, kan Abbaan Gadaa faatee jalatti faatessu, kan dubartiin jalatti ateetee baatu hin tuqamu seera qaba.
 - Loon shan(5) mureefi jiraa muramte!Gadaan nama dhaddacha mure kormatu itti yaa'aa muramte! Kormaan fixataa muramte!
- Odaa; Yeroo caamni hammaatu nama falu itti waamanii itti falatu roobaaf nagaallee itti kadhatu hin tuqamu seera qaba.
 - Loon shan(5) mureefi jiraa muramte!
- Waddeessa; Namoota hamoota deeman keessaa waddeessa kan fuudhutu qabata seera qabaa hin tuqamu.

- Loon shan(5) mureefi jiraa muramte!

- Dambii; Dambiin kan falaati muka falaa waan ta'eef hin tuqamu.
 - Namni isa tuqe Kormaa goromsaafi daadhii kennee fixataa muramte!
- Mukkeen biroo hafan hunduu tuqamuu/muramuu hin qaban.
 - Loon shan(5) mureefi jiraa muramte!
- Bineensa bosonaa; Namni seeraan ala bineensa ajjeese yakkamaadhaa ni adabama.
 - Qalee bineensaa darbatee fixataa mureefii jiraa muramte!
- Namni bosona seeraan ala haafa mure adabbii qaba.
 - Adabbii isaa qarshii kuma lama(2,000) mureefii jiraa muramte!
- Margis tumaa kanaa keessaa jira Gadaan muree jira.
 - Loon, re'een, hoolaan akkasumas beeyladni biroo seeraan ala yoo gaara seene qarshii shantama(50) murefii jiraa muramte!
 - Hattuu margaa loon wajjin gaara keessatti argee ykn qabee yoo gadi dhiise Gadaan irraa qalataa muramte!

Akkaataa murteen armaan olii kun itti raawwatamu-Manni murtii Aadaa sadarkaa gandaa dhimma nama wal dhabee qofa osoo hin taane dhimma gaara kanaafi bosonaa ni raawwatu. Adabuu, yaatuu irraa qaluu ni danda'u. Yoo dhimmi sadarkaa gandaatti hin xumraminiif rakkisaa kan ta'u ta'e sadarkaa Utaa Waayyuutti laalama/adabama. Akkasumas, humna Utaa Waayyuu irra yoo darbes sadarkaa Sikkoo Mandootti laalama. Galiin adabbii irraa argamus harka walakkaa Waajjira Bulchiinsa gandaatiif gala; harki walakkaan hafe ammoo waldaa seeraan gaara kana irratti hundaayeeff gala.

Kakuu- Badii gaara kanaa ijaan osoo argitu yoo dhiifte ija qabamta; qalbiin osoo beektu yoo dhiiste ilmoo keettu maraata muramte jennee kakuun xumuree jirra. Kakuun kun tufaa dammaatiin kan raawwatamee dha! Dhumarrattis akkuma sagantichi eebba Abbootii Gadaatiin baname eebbaan xumuramee jira.

